

הוא ההמנון הלאומי של ישראל, לאחר שהיה קודם לכן המנונה של התנועה הציונית.

מקורן של מילות ההמנון בשיר "תקוותנו" שכתב המשורר נפתלי הרץ אימבר. השיר נדפס לראשונה בירושלים בשנת 1886 בספר השירים הראשון של אימבר. השיר התחבב על בני המושבות היהודיות שהוקמו בפלשתיין בשלהי המאה ה-19, והיה להמנונם של חובבי ציון.

הנוסח של התקווה מתבסס על שני הבתים הראשונים בשירו של אימבר. אולם מילות רוב הבית השני הוחלפו. רוב ההחלפה מיוחסת למחנך יהודה לייב מטמון כהן. "התקווה" היה במשך שנים רבות שיר ציוני במעמד דומה לשירים ציוניים אחרים. עוד בשנת 1898 התנועה הציונית, בעיתונה "די וולט" הכריזה על פרס בגובה 500 פרנק למי שיציע המנון מתאים לתנועה, אולם לא נמצא שיר מתאים והפרס הוסב למטרה אחרת.

ב-1907, בקונגרס השמיני, הוחלט כי בסיום הקונגרס ישירו את התקווה, ומאז שירת התקווה בסוף הכינוס הפכה לנוהג. בקונגרס ה-11 הוחלט לשיר את התקווה בעמידה, וכך נהגו גם הלאה.

התקווה נקבע רשמית כהמנון התנועה הציונית בקונגרס הציוני ה-18, שהתקיים בפראג בשנת 1933.

בניגוד לדגל ולסמל של ישראל שנקבעו בחוק הדגל והסמל עוד בשנת 1949, נוסח "התקווה" והיותו ההמנון הלאומי נזכרו בחקיקה רק כבדרך אגב. ב-10 בנובמבר 2004 קבעה הכנסת (בחוק הדגל והסמל, ששמו שונה לחוק הדגל, הסמל וההמנון) ברוב של 38 נגד 8, באופן רשמי את "התקווה" כהמנון הלאומי והחליטה שכל שינוי במילות ההמנון יתקבל אך ורק בחקיקה.

כֹּל עוֹד בְּלִבְּךָ פְּנִימָה
נֶפֶשׁ יְהוּדֵי הוֹמָיָה,
וּלְפָאֲתֵי מְזֻרְחָ, קְדִימָה,
עֵינַי לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה,
עוֹד לֹא אֶבְדָּה תְּקוּנָתְנוּ,
הַתְּקוּנָה בְּת שָׁנוֹת אֲלֵפִים,
לְהִיּוֹת עִם חֶפְשֵׁי בְּאַרְצֵנוּ,
אֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.

תרגילים

צנה צה האלות האאות :

מה הוא "התקווה" ?

מה היה "התקווה" בראשית?

מה הוא מקורן של מילות "התקווה" ?

מי כתב את השיר "תקוותנו" ?

מה היה המנונם של חובבי ציון?

מתי נקבע "התקווה" רשמית כהמנון חתנועה הציונית ?

דגל ישראל

דגל ישראל הוא בעל רקע לבן ועליו שני פסים אופקיים בצבע תכלת כהה, וביניהם מגן דוד. הדגל אומץ בתחילה כדגלה של התנועה הציונית, מיום היווסדה ב-1897, ולאחר קום ישראל, אומץ על ידה באופן רשמי ב-28 באוקטובר 1948.

חוק הדגל מתאר את דגל המדינה כבעל רקע לבן ועליו שני פסים בצבע תכלת כהה, הנמשכים לכל אורכו, אך מוזחים מעט משולי הרוחב. במרכז הדגל, בין שני הפסים, משורטט מגן דוד בצבעם של הפסים. צבעי הדגל מבוססים על צבעי הטלית, אם כי צבעי הפסים על הטליתות משתנים מתכלת ועד שחור ואף לבן. ייתכן שזו הסיבה להגדרה המעורפלת "תכלת כהה". בפועל, גון הצבע הכחול משתנה מדגל לדגל ואינו קבוע, לפעמים הוא כחול כהה ולפעמים הוא כחול בהיר.

ככל הנראה היה הסופר האוסטרי היהודי לודוויג אוגוסט פרנקל הראשון שהעלה את הרעיון כי הצבעים הלאומיים היהודים הם כחול ולבן, וזאת בשיר שפרסם בשנת 1864 לאחר ביקור בירושלים, בשם "צבעי ארץ יהודה". את השימוש המעשי בדגל זה, במתכונתו המוכרת לנו, ניתן לשייך לימי העלייה הראשונה.

בשנת 1885 הניף ישראל בלקינד, ראש חלוצי ביל"ו, את הדגל בחגיגות שלוש שנים להיווסדה של המושבה ראשון לציון. דגל זה, שכונה "דגל ראשון לציון" מזכיר בצורתו ובמתכונתו את דגל ישראל המוכר כיום. בדגל דומה השתמש מיכאל הלפרין באירוע בנס ציונה בשנת 1891, וכן השתמש בו "מסדר בני ציון" בבוסטון באותה השנה.

אין לדעת עד כמה היו אירועים אלו ידועים לבאי הקונגרס הציוני הראשון בבאזל (1897), שם התקבל הדגל בעל שני פסי התכלת על רקע לבן ובתוכו מגן דוד, ונדחתה הצעתו של בנימין זאב הרצל - דגל בעל שבעה כוכבי זהב. את נסיבות היווצרותו של דגל ישראל, שבתחילה היה דגלה של התנועה הציונית, תיאר דוד וולפסון, תוך שהוא מתאר את עצמו כאבי הרעיון של עיצוב הדגל על פי הטלית.

בתקופת היישוב שימש הדגל את התנועה הציונית, והונף בגלוי באירועים רשמיים. הבריגדה היהודית השתמשה בתג כתף המזכיר בעיצובו ובצבעיו את הדגל. אנשי הבריגדה נהגו להניף את דגל ישראל לצד הדגל הבריטי, ואף התעמתו עם מפקדיהם הבריטים על רקע זה. בעת הכרזת העצמאות קושט האולם בדגל גדול, שנמתח על הקיר מאחורי הנואמים, ושימש כאלמנט עיצובי בולט, שהדגיש את העצמאות שזה עתה הושגה.

עם הקמת המדינה היה חשש שאם ייקבע דגל התנועה הציונית כדגלה של מדינת ישראל, יעורר הדבר בעיות פוליטיות ומשפטיות לחברי התנועה הציונית שהם אזרחי מדינות אחרות. לפיכך נקבעו תחילה דגלי המדינה להנפה על-גבי ספינות - דגל חיל הים ודגל צי הסוחר, ואילו הדיון בדגל הכללי התארך, ונשקלו הצעות שונות לגבי עיצובו.

ועדת הסמלים של מועצת המדינה הזמנית הזמינה הצעות, וקיבלה מספר גדול של הצעות לעיצוב מחדש של הדגל, רובן התבססו על דגל התנועה הציונית בשינויים קלים. בסופו של דבר הוחלט לאמץ בכל זאת את דגל התנועה הציונית בלא כל שינוי, בעיקר בשל הפופולריות הרבה שהייתה לו בציבור היהודי, וכיוון שגם מדינות וארגונים זרים החלו לזהות אותו כדגל הלאומי של העם היהודי. ההחלטה הסופית לגבי דגל המדינה התקבלה ב-28 באוקטובר 1948. הייתה כוונה לכלול את שבעת כוכבי הזהב של הרצל על סמל המדינה במקום על דגלה, אולם בסופו של דבר נבחר סמל שלא כלל אותם, והשריד היחיד להם הוא בסמלי ערים בישראל כמו תל אביב והרצליה.

נשיא ישראל

תפקיד הנשיא במדינת ישראל הוא ייצוגי והוא מסמל את אחדות העם ועומד בראש המדינה. סמכויותיו ומעמדו של הנשיא מוגדרים בחוק יסודי. בעקבות שינוי בחוק ב-1998, הנשיא נבחר על-ידי הכנסת לתקופת כהונה אחת בת שבע שנים. לפני השינוי, תקופת הכהונה הייתה חמש שנים עם אפשרות להאריכה בעוד חמש שנים.

בישראל, שהיא דמוקרטיה פרלמנטרית, לנשיא תפקיד ייצוגי בעיקרו. לנשיא סמכויות אחדות בתחום הטקסי, כגון חתימה על חוקים, הסמכת שגרירים של ישראל, קבלת כתבי האמנה של שגרירים זרים וחתימה על אמנות בין ישראל למדינות אחרות. הנשיא משתתף בטקסים רשמיים של המדינה ומייצג אותה כלפי חוץ.

סמכות מעשית חשובה של הנשיא היא הסמכות לחון אסירים ולקצוב את עונשם של אסירי עולם. בדרך כלל זהו הליך מנהלי שגרתי, אך לעתים נקלע הנשיא ללחצים פוליטיים עזים לשחרורם של אסירים מסוימים, כגון יהודים שהורשעו בטרור ו/או אסירים ערבים במסגרת עסקות שבויים.

כמו כן מטיל הנשיא את הרכבת הממשלה על חבר הכנסת בעל הסיכויים הטובים ביותר להרכיב ממשלה עמידה (זהו, על פי רוב, ראש הסיעה הגדולה ביותר בכנסת). וכן מורה הנשיא על פיזור הכנסת לבקשתו של ראש הממשלה. הנשיא פטור מכל שירות חובה.

כל אזרח ישראלי כשיר להיות מועמד לנשיא המדינה, בתנאי שלפחות עשרה חברי כנסת יתמכו במועמדותו. מי מבין המתמודדים שקיבל את את קולותיהם של 61 מבין כל חברי הכנסת, נבחר לנשיא. הבחירה לנשיא הינה חשאית. חוק יסודי: נשיא המדינה מסדיר את הליכי הבחירה המדויקים.

אם נבצר מהנשיא למלא תפקידו דרך ארעי, או שהוא נמצא מחוץ לגבולות המדינה, ממלא את מקומו יושב ראש הכנסת. כאשר הנשיא מעוניין להכריז על נבצרות זמנית (למשל בזמן מחלה שמונעת ממנו למלא את תפקידו) הוא צריך להעביר בקשה לכנסת, ורק לאחר קבלת בקשתו בידי ועדת הכנסת הוא יכנס למעמד זה.

הכנסת רשאית, ברוב של שלושה רבעים מחבריה (90 מחבריה), להדיח את הנשיא אם מצאה שהתנהגותו אינה הולמת את מעמדו. כדי להתחיל תהליך הדחה יש להגיש קובלנה על ידי לפחות עשרים חברי כנסת. הקובלנה חייבת להיות מנומקת והיא תועבר ללא דיחוי לידי נשיא המדינה. כדי לקבל החלטה להדחת נשיא יש צורך ברוב של שלושה רבעים מחברי ועדת הכנסת (19 מתוך 25 חברי הוועדה). לנשיא או לבא כוחו יש זכות לסתור את הקובלנה בוועדת הכנסת וגם במליאת הכנסת.

לנשיא יש חסינות מוחלטת בכל הקשור לתפקידו, ואין הוא חייב למסור בעדות מידע שנודע לו כחלק ממילוי תפקידו כנשיא גם לאחר תום תקופת כהונתו. כמו כן יש לנשיא, כל זמן שהוא מכהן, חסינות פרוצדורלית מוחלטת - לא ניתן להעמידו לדין פלילי ולא ניתן לעוצרו. במידה שיש לגבות ממנו עדות, הנשיא יקבע את מקום ומועד מסירת העדות.

שמעון פרס הוא הנשיא הישראלי הנוכחי.

הכנסת : הרשות המחוקקת בישראל

הכנסת היא בית הנבחרים (הפרלמנט) והמוסד העליון של ישראל. היא מחוקקת את החוקים החשובים, למשל, חוק השבות הנותן לכל יהודי את הזכות לבוא לישראל ולהיות אזרח בה, או חוק חינוך חובה המחייב כל אזרח לחנך את ילדיו בבית ספר. מספר חברי הכנסת הוא 120. הבחירות לכנסת מתקיימות פעם אחת לארבע שנים, אך הכנסת רשאית להקדים את מועד הבחירות. הזכות לבחור לכנסת נתונה לכל אזרח מעל לגיל 18, והזכות להיבחר לכל אזרח מעל לגיל 12. לפני הבחירות כל המפלגות והארגונים מודיעים על המועמדים שלהם ברשימות. כל רשימה יש לה סימן של אות מהאלפבית. המפלגות עוסקות בתעמולה לפני הבחירות ומארגנות אסיפת בחירות. הבחירות לכנסת הן חשאיות. ביום הבחירות הולכים האזרחים להצביע בעד הרשימה שהם רוצים בה. כל אזרח שם את הפתק עם האות לקלפי בחדר שאין בו איש. עם גמר

ההצבעה מונים את הפתקים לפי האותיות, ומחלקים את 120 המושבים בכנסת בין הרשימות לפי אחוז הקולות שקיבלה כל רשימה. רשימות שקיבלו פחות מאחוז אחת מכלל הקולות אינן זכאיות להיות מיוצגות. אם מפוטר חבר כנסת ומתפטר, בא במקומו הבא אחריו ברשימת מפלגתו. העניינים שהכנסת צריכה לטפל בהם הם כל - כך רבים וגם שונים זה מזה. אי אפשר לדון בכל חוק במלאה של הכנסת, מפני חוסר זמן וגם מפני שחברי הכנסת אינם יודעים את הפרטים של כל עניין ועניין. לשם - כך נבחרות מבין חברי הכנסת ועדות. לכל עניין ועדה שלו. בכל ועדה 19 חברי מפלגות שונות, והיא כמו כנסת קטנה לעניין המיוחד שלה. הם לומדים היטב את הבעיות של העניין ומתייעצים עם השרים ועם מומחים מקצועיים קודם שמחליטים ומעבירים את החלטתם למליאת הכנסת. למשל, ועדת הכספים מטפלת רק בתקציב המדינה ובמיסים שהאזרח צריך לשלם. הדיונים בוועדת חוץ וביטחון הם סודיים. תפקידה של הכנסת הם שלושה: חקיקה, אישור תקציב המדינה ופיקוח על פעולות הממשלה. הממשלה יכולה להתקיים רק כל עוד היא נהנית מתמיכת רוב חברי הכנסת. הצעות החוקים מובאות לכנסת משני מקורות: הממשלה וחברי כנסת יחידים. לכנסת יושב ראש ושמונה סגנים (מספר זה אינו קבוע בחוק, והוא נקבע בראשית כל כנסת חדשה) המנהלים את ישיבותיה ומהווים נשיאות, שמשמכותיה לפסוק בבעיות נוהל הדיונים. הדיונים מתנהלים במלאה ובתשע ועדות קבועות: ועדת הכנסת, ועדת חוץ וביטחון, ועדת הכספים, ועדת הכלכלה, ועדת החוקה חוק ומשפט, ועדת החינוך והתרבות, ועדת השירותים הציבוריים, ועדת הפנים וועדת העבודה. ישיבותיה של מליאת הכנסת פתוחות לקהל. חברי הכנסת הערבים זכאים לדבר ערבית ויש שרות תרגום מערבית לעברית ומעברית לערבית.

צנה על האות האות :

1. מתי מתקיימות הבחירות לכנסת?
2. מה הוא חוק השבות?
3. מה הוא חוק חינוך חובה?
4. באיזה גיל נתונה הזכות לאזרח לבחור ולהיבחר?
5. למה לא דנים בכל חוק במליאת הכנסת?
6. מה הם תפקידי הכנסת?

7. איך מובאות הצעות החוק לכנסת?

8. מה הן ועדות הכנסת?

הרשות המבצעת : הממשלה

הממשלה היא גוף מורכב מכמה שרים. היא זו הקובעת את המדיניות בשם המדינה והאחראית לביצוע אותה מדיניות. המשטר בישראל הוא משטר פרלמנטרי - קבינטי, והוא מצטיין ביחס המיוחד שבין הפרלמנט לבין הקבינט (הממשלה). בעקבות הבחירות לכנסת מהווה הפרלמנט (הכנסת) את הבסיס הייצוגי של השלטון. הכנסת אחראית בפני הציבור, וביום הבחירות יכולים הבוחרים "לתת פרס" לנציגי המפלגות בכנסת היוצאת או להענישם. אחרי בחירתה של כנסת חדשה, או במקרה של התפטרות הממשלה לפני תום תקופת כהונתה של הכנסת, נקראים הפולוטיקאים להרכיב ממשלה חדשה, שתישען על הכוחות הפוליטיים באותה כנסת. הרכבת הממשלה מהווה אחד מן האירועים החשובים ביותר בתהליך הפוליטי בישראל.

כנון הממשלה :

מאז 1948 לא הצליחה אף מפלגה לצבור רוב מוחלט בבחירות ולהרכיב ממשלה, בלי להזדקק לשותפות עם מפלגות אחרות, כדי לזכות בתמיכת הרוב בכנסת. המפלגות היוצרות את השותפות כדי להרכיב יחד ממשלה מהוות את הקואליציה. המשא ומתן להרכיב את הקואליציה הוא תהליך מורכב שבו חיבות מפלגות בעלות עמדות, דרישות ואינטרסים שונים להגיע למכנה משותף על בסיס של פשרה. אם הגיעו המפלגות לידי הסכם מתחיל תהליך הרכבת הממשלה בהתיעצויות נשיא המדינה עם נציגי סיעות

בכנסת, המביעים בפניו את השקפותיהם במה שנוגע להרכבת הממשלה. אחרי ההתייעצויות מטיל הנשיא על אחד מחברי הכנסת את תפקיד הרכבת הממשלה. לרשות המרכיב עומדים 21 ימים למלוי תפקידו, ובמקרה הצורך רשאי הנשיא לתת לו ארכה של 21 ימים נוספים. אם לא הצליח המרכיב במלאכתו, מטיל הנשיא את התפקיד על חבר כנסת אחר, וכך הלאה. לאחר הצלחת המשא ומתן בין המפלגות, ולאחר שיודע מרכיב הממשלה על הרכבתה לנשיא, מתיצבת הממשלה המיועדת בפני הכנסת לקבל את אמונה. החוק מתיר לכלול בממשלה שרים שאינם חברי כנסת, כאשר מתעורר הצורך הפוליטי להעניק תפקיד לאישים בעלי -משקל שלא נבחרו לבית הנבחרים. מעמדו של שר שאינו חבר כנסת הוא כמעמדו של כל שר אחר. כל שר רשאי למנות לעצמו סגן -שר ולהעביר אליו חלק מסמכויותיו. סגן -השר חייב להיות חבר כנסת. הוא רשאי להשיב לשאלות. אבל האחריות לפעילות המשרד שבו הוא משמש היא אחריות השר בלבד.

סיום כהונת הממשלה :

החוק קובע שכהונת הממשלה מסתימת לאחר שזו האחרונה מגישה את התפטרותה לנשיא המדינה. הממשלה חייבת להגיש את התפטרותה במצב של :

- א - כאשר הכנסת מביעה אי אמון בה.
- ב - כאשר ראש הממשלה מחליט להתפטר.
- ג - כאשר הממשלה מחליטה להתפטר.
- ד - אחרי בחירות הכנסת.

צנה על האלות האות :

- מה הוא המוסד הקובע את מדיניות המדינה ?
- מתי מורכבת ממשלה חדשה בישראל ?
- מה היא המפלגה הישראלית שהצליחה לצבור רוב מוחלט בבחירות האחרונות ?
- למה ממשלת ישראל מורכבת תמיד בצורת קואליציה ?
- מה היא התקופה שברשות מרכיב הממשלה כדי למלא את תפקידו
- האם כל השרים צריכים להיות חברי כנסת ?

ההסתרות הכללית

ההסתדרות הכללית היא ארגון וולונטארי, הגדול ביותר בישראל, וגדול בסוגו בעולם ביחס לכלל האוכלוסייה. (83% מכלל השכירים בישראל מאוגדים בה) ההסתדרות נוסדה ב-9 בדצמבר 1920 בחיפה. עם היווסדה מנתה 4433 חברים. שמה המלא היה: ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל (פלשתין). מראשית דרכה נשענה ההסתדרות על שילוב שלושה תחומים:

א - איגוד מקצועי

ב - עזרה הדדית

ג - המשק העצמי.

מחמת נסיבות היסטוריות נטלה ההסתדרות על עצמה משימות לאומיות והתייצבה בחזיתות חשובות ביותר של המאבק הציוני: התיישבות, הגנה, מאבק נגד השלטון הבריטי.

בתחום האיגוד המקצועי, פעלה והיא פועלת לשיפור תנאי עבודה והשכר של חבריה, ניהול משא ומתן קיבוצי וחתימת הסכמי עבודה קיבוציים עם ארגוני המעבידים, יישוב סכסוכי עבודה, הכרזת שביתה, טיפול בנושא השתלמות, פיריון עבודה, מועצות יצור, הבטחת זכויות סוציאליות וכו'.

בתחום העזרה ההדדית, הקימה קופת חולים והבטיחה ביטוח רפואי לכל חבריה. הקימה קרנות ביטוח פנסיה וקרנות לצרכים סוציאליים ומוסדות מגוונים לעזרה הדדית. ובתחום המשק העצמי, טיפחה משק פועלים ליצירת מקורות פרנסה לעובדיה, הקימה מסגרות של משק העובדים העוסק בבניין, תעשייה, חקלאות, כספים, מסחר, תחבורה, שירותים, תרבות, עזרה הדדית וכו'.

המשק העצמי כולל: המשק המוסדי בבעלות ישירה של ההסתדרות, המשק העצמי של ההתיישבות העובדת הקיבוצית והמושבת, הקואופרציה היצרנית-שירותית, והקואופרציה הצרכנית, המהווים את חברת העובדים (כל חבר הסתדרות הוא בעל מניה אחת בחברת העובדים).

מוסדות ההסתדרות:

א- המוסדות החוקתיים שלה הם:

- 1- הוועידה הכללית (היא המוסד העליון של ההסתדרות והגוף המחוקק שלה, שהחלטותיה מחייבות כל חבר הסתדרות.
- 2- המועצה (המוסד העליון בין ועידה לוועידה).
- 3- הוועד הפועל (הוא המוסד המנהל העליון של ההסתדרות).
- 4- הוועדה המרכזית (שהיא ממשלת ההסתדרות).

ב- חברת העובדים:

היא הזרוע הארגונית של משק העובדים בישראל לקידום יעדיה החברתיים ומשימותיה המשקיות של תנועת העבודה בארץ בשאיפותיה לעיצוב חברה המבוססת על עזרה הדדית, שיתוף וצדק סוציאלי.

ג- האיגוד המקצועי:

מטרת האיגוד המקצועי לדאוג לפועל במקום עבודתו, לקדם את שכרו ולשקוד על שיפור תנאיו הסוציאליים. באיגוד המקצועי מאוגדים ועדי עובדים במקומות העבודה וכן עשרות ארגונים ואיגודים ארציים כמו איגוד פועלי המתכת, המזון, הטכסטיל, ארגון האחיות, הטכנאים ועוד ועוד.

ד- מועצת הפועלים:

מועצת הפועלים היא המוסד העליון של ההסתדרות בעיר ובמושבה ולה כפופים כל המוסדות המקומיים של ההסתדרות.

ה- תנועת הפועלים:

תנועת הפועלים (נעמ"ת = נשים עובדות ומתנדבות), אליה שייכת אוטומאטית כל חברה בהסתדרות. יעדיה: חינוך האשה למעורבות ציבורית, צמצום העפער בחברה, הבטחת זכויות הנשים, השגת שוויון מלא במעמדן.

ו- מחלקות הוועד הפועל :

מחלקות הוועד הפועל הכוללות : לשכת המזכ"ל וכל האגפים שמספרם מגיע לעשר.
(לאיגוד מקצועי, לארגון, לקליטת ופיתוח, לעזרה הדדית ועוד)
עם הקמת המדינה חלו תמורות. העניינים שהיו מובנים מאליהם, הפכו לפתע לנושאים
השנויים במחלוקת כמו למשל: השתתפות הממשלה בתקציב קופת-חולים, הצעת חוק
לביטוח בריאות ממלכתי, ויכוח סביב בעיית ההסתדרות כאיגוד מקצועי וכמעסיק
במשק העצמי. צצו בעיות בחברת העובדים ונתעורר ויכוח על אופיו של משק העובדים
וכו'.

תרומתה של ההסתדרות להקמתה ולהתפתחותה של ישראל רבה ביותר. ענה על

השאלות הבאות :

- מתי נוסדה ההסתדרות הכללית בישראל? ואיפה?
- מה הם שלושת התחומים שנשענה עליהם ההסתדרות?
- מה עושה ההסתדרות בתחום האיגוד המקצועי?
- מה עושה ההסתדרות בתחום המשק העצמי?
- מה הם המוסדות החוקתיים של ההסתדרות?
- מה הוא ארגון נעמ"ת? ומי משתייך אליו?
- מה היא מטרת האיגוד המקצועי בישראל?
- מה הן מחלקות הוועד הפועל של ההסתדרות?

ציונות

התנועה הציונית היא התנועה הלאומית היהודית; ראשיתה בסוף המאה ה-19. דגלה בהקמת מדינה יהודית עצמאית בא"י, שבה יכונסו פזורי ישראל מכל הגלויות. את המונח "ציונות" טבע הסופר נתן בירנבאום ב-1890.

הגם שהשאיפה לשיבת ציון התקיימה בעם ישראל במשך כל תקופת הגלות, וקמו לו תנועות משיחיות גדולות שביקשו לקרב את הקץ, הוגבל הרעיון הציוני במשך רוב התקופה לחזון דתי שלעתיד לבוא. יהודים רבים עלו ארצה במשך תקופת הגלות, אבל שוב, מטעמים דתיים בראש ובראשונה. רק במאה ה-19, עם התעוררות הלאומיות בארצות אירופה, שהשפיעה גם על היהודים היושבים בהן, ועם עליית ההשכלה, החל החזון הציוני ללבוש מתכונת מדינית מעשית. זו באה לכלל ביטוי, בין היתר, בספרים כמו "רומא וירושלים" מאת משה הס, "אוטואמנציפציה" מאת ליאון פינסקר, ו"מדינת היהודים" מאת בנימין זאב הרצל. במרכזים יהודיים שונים באירופה קמו תנועות של חובבי ציון, וב-1882 החלה העלייה הראשונה, היא עליית ביל"ו, שאנשיה באו ארצה "לבנות ולהיבנות בה".

המפנה הגדול חל ב-1897, עם כינוס הקונגרס הציוני הראשון, ביוזמת הרצל. הקונגרס שהניח את יסודותיה של התנועה הציונית כארגון עולמי כלל-יהודי, ואישר את "תוכנית באזל", המצע למסגרת האופרטיבית של התנועה החדשה. בקונגרס הוקמה ההסתדרות הציונית העולמית, המנהלת את ענייני התנועה הציונית מאז ועד היום.

בראשיתה, בימי הרצל, היתה הציונות בעיקרה מדינית ודיפלומטית. הרצל השקיע מאמצים רבים להשגת צ'רטר על א"י מידי הטורקים, ולאחר שהדבר לא עלה בידו, ניסה לקבל זכיונות למקומות אחרים (אוגנדה, חצי האי סיני ועוד). אך לאחר מותו עלה כוחם של מצדדי הציונות המעשית, שדגלו בעבודה שיטתית, אם גם איטית, לבניית יישוב יהודי בא"י. עם הזמן התחזקה הציונות הסינתטית, שביקשה להתקדם לקראת מדינה או

בית לאומי בא"י בשתי הדרכים כאחת: מעשית ומדינית.

ב-1917 השיגה התנועה הציונית את הישגה הגדול ביותר עד אז - הצהרת בלפור. בראש התנועה התייצב חיים וייצמן, שכיוון את צעדיה ב-30 השנה הבאות. בשנות המנדט הבריטי התרכזה התנועה הציונית בהקמת הבית הלאומי בא"י - תחילה בשיתוף עם הבריטים, ואח"כ בעימות הולך וגובר עמם. מאבקים היו לתנועה הציונית גם בגולה, בראש וראשונה במזרח אירופה, עם יריבים מהשמאל ("ה"בונד") ומהימין (התנועה הרוויזיוניסטית, שפרשה מההסתדרות הציונית העולמית בשנות ה-30), ועם החוגים הדתיים הקיצוניים.

בתוך התנועה התגבשו עם הזמן ארבעה זרמים פוליטיים עיקריים: מפלגות הפועלים, הציונות הדתית, המרכז והימין המתון (ציונים כלליים), והימין המיליטנטי (הרוויזיוניסטים, שחזרו למסגרת התנועה אחרי מלה"ע ה-2).

ב-1942 אימצה ההסתדרות הציונית העולמית את "תוכנית בילטמור", שקראה לראשונה להקמת מדינה יהודית ריבונית ועצמאית בא"י. אחרי מלחמת העולם, משהחליטה בריטניה להחזיר את המנדט על א"י לאו"ם, החלה התנועה הציונית בפעילות דיפלומטית נמרצת למען החלטת או"ם שתכיר בזכות העם היהודי למדינה בא"י. בכ"ט בנובמבר 1947 קיבלה העצרת הכללית את החלטת החלוקה, שמשמעה היה הקמת מדינה יהודית בחלק משטחה של א"י המערבית. הגם שלא היתה זו הגשמה מלאה של מטרות הציונות, היתה זו הכרה בינלאומית רשמית בזכות העם היהודי למדינה.

עם קום המדינה נחלש מעמדה של התנועה הציונית והועלו ספקות באשר לצורך בהמשך קיומה. עם זאת, התנועה ממשיכה לפעול כיום ברחבי העולם היהודי, והוויכוח הישן, שהתעורר עוד בתחילת המאה ה-20, אם על הציונות להדגיש אך ורק את העלייה לא"י ואת הפעולה בה, או עליה לחייב גם את "עבודת ההווה" בגולה (כגון חינוך ותרבות) - הוכרע למעשה: ישראל היא המרכז והשאיפה, אך הפעולה העיקרית של התנועה נעשית בגולה.

ציונות סינתטית

ציונות סינתטית, שילוב הציונות המדינית נוסח הרצל, ששאפה להשפיע על ראשי המעצמות הגדולות ולהשיג את תמיכתם (צ'רטר) ביישוב א"י, עם הציונות המעשית, שדגלה בהתיישבות בא"י. חיים וייצמן (אולי משום שהיה כימאי והתפרסם בסינתזות שיצר) הציג לראשונה את המונח בקונגרס הציוני ה-8 ב-1907, והציונות הסינתטית היתה לקו הפעולה שאותו אימצה מאז התנועה הציונית.

ציונות מעשית

ציונות מעשית, זרם בציונות שדגל בעבודה מעשית בא"י (דהיינו התיישבות ועבודת כפיים) גם בלא שיובטחו תחילה זכויות פוליטיות, כפי שתבעו הדוגלים בציונות המדינית. במרכזו של זרם זה ניצבה תנועת חיבת ציון. אחרי מותו של הרצל, שהתנגד לציונות המעשית, פנתה התנועה הציונית ותמכה ברעיונותיה. מנהיג הזרם בימיה הראשונים של התנועה הציונית היה אוסישקין.

המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים

גוף ממלכתי האחראי לפעולות החשאיות והמודיעיניות של מדינת ישראל מחוץ לגבולותיה. המוסד אחראי, מאז היווסדו ב-1951, לביון ולמבצעים מיוחדים של לוחמה חשאית. כן הוא מגן על קהילות יהודיות בארצות מצוקה ואף סייע בהוצאתן ובהעלאתן לישראל במקרה הצורך.

המוסד כפוף ישירות לראש הממשלה, והעומד בראשו מכהן גם כיו"ר ועדת ראשי השירותים, שחברים בה גם ראש אמ"ן במטכ"ל, ראש שירות הביטחון הכללי (שב"כ), ראש המחלקה לתפקידים מיוחדים במשטרה וראש המרכז למחקר של משרד החוץ. שמו של ראש המוסד היה חסוי עד לשנת 1996, עת הכריזה הממשלה כי דני יתום יחליף את שבתאי שביט בתפקיד ראש המוסד. כיום עומד בראש המוסד מאיר דגן (נכנס

לתפקיד בסוף אוקטובר 2002). ראש המוסד הראשון היה איסר הראל.
מטבע הדברים, מבנה המוסד, דרכי פעולתו ורבים ממבצעיו אינם ידועים לציבור.
מפעם לפעם מתפרסמים דברים, שאין לדעת מה מידת הדיוק בהם והאם הם מגמתיים -
לרוב באמצעי התקשורת העולמיים (בישראל, מידע על המוסד כפוף לצנזורה). כמה
מהשגיו הגדולים של המוסד שהתפרסמו ברבים הם פעילותו של אלי כהן (שנפל בשבי
במהלכה והוצא להורג), ואיתורו של אדולף אייכמן לשם הבאתו למשפט בישראל. גם
אחדים מכישלונותיו של המוסד התפרסמו: לאחרונה (1997), ניסיון התנקשות כושל
בחיו של איש החמאס חאלד משעל בירדן.

הקריה למחקר גרעיני

הקריה למחקר גרעיני (קמ"ג), קריית מחקר העוסקת בתחום מדעי הגרעין ופועל בה
כור גרעיני. ממוקמת בקרבת העיר דימונה. על הקמתה החליטה ממשלת ישראל במהלך
שנות החמישים, בעיקר ביוזמתו של רה"מ דאז דוד בן גוריון. הוקמה בשנת 1958. על
הקמתה פיקח מנכ"ל משרד הביטחון דאז שמעון פרס. את הכור רכשה מדינת ישראל
מצרפת, אשר סייעה בטכנולוגיה וציוד להקמת הקריה. על פעילות קמ"ג ופעילות מרכז
המחקר הגרעיני בנחל שורק (ממ"ג) מפקחת הועדה לאנרגיה אטומית שהיא יחידת סמך
במשרד רה"מ.

רוב תוכניות המחקר המתבצעות בקמ"ג נתונות תחת מעטה כבד של חשאיות, אך
מידי פעם מתפרסמים מחקרים שונים מטעם מדעני קמ"ג העוסקים בתחומים אזוריים.
ב-1986 נעצר מרדכי ואנונו עובד קמ"ג לשעבר, בחשד לעבירות ריגול ובגידה. בסיום
משפטו נמצא אשם ונודון ל-18 שנות מאסר.

על פי מקורות זרים, שמעולם לא זכו לאישור רשמי, קמ"ג הינה מרכז המחקר בו
מפתחת מדינת ישראל יכולות בתחום הנשק הגרעיני. תגובתה הרשמית של מדינת
ישראל לידיעות אלו זכתה לכינוי "מדיניות העמימות" ומתומצתת למשפט "מדינת
ישראל לא תהיה המדינה הראשונה שתכניס נשק גרעיני למזרח התיכון".

פלמ"ח

פלמ"ח ("פלוגות מחץ"), הכוח המגויס של ה"הגנה" בשנים 1941-1948. לפלמ"ח קדם כוח מגויס שהקימה ה"הגנה" בימי המרד הערבי - "פלוגות השדה" (פו"ש) - אך הוא פורק כשדעך המרד. ב-1941, כאשר פלשו כוחות גרמניה למצרים ונשקפה סכנה ממשית ליישוב היהודי בא"י, הושג הסכם בין המפקדה הארצית (מ"א) של ה"הגנה" לבין הצבא הבריטי להקמת 9 "פלוגות מחץ", שיהיו בבחינת עתודה ארצית ומרחבית הנכונה לפעולה בכל עת. הממונה על הקמתן היה יצחק שדה, מפקדו הראשון של הפלמ"ח.

תחילה הוקמו 6 פלוגות, וחבריהן נקראו לאימונים תקופתיים והתחייבו להתייצב לכל משימה, בכל מקום שיידרשו, בתוך 24 שעות. בתקופה זו קיבל הפלמ"ח ציוד והדרכה מן הבריטים.

פעולותיו הראשונות של הפלמ"ח נעשו עוד קודם שגובשו הפלוגות: 23 חברי ה"הגנה" ("כ"ג יורדי הסירה"), בפיקודו של קצין בריטי, יצאו לחבל בבתי הזיקוק בטריפולי שבלבנון, ועקבותיהם אבדו בים. בהמשך, 40 מאנשי פלמ"ח גויסו לשמש סיירים וחבלנים בעת פלישת בריטניה לסוריה וללבנון (שבשליטת ממשלת וישי). בפעולה הזאת נפצע משה דיין ואיבד את עינו. רבים אחרים, שהיו אחר כך היסוד למחלקה הערבית של הפלמ"ח ("מסתערבים"), הוחדרו לסוריה וללבנון, בפיקודו של יגאל אלון.

הסוכנות היהודית התקשתה לקיים את הכוח המגויס, ובאוגוסט 1942 קיבל הקיבוץ הארצי את הצעתו של יצחק טבנקין לקלוט את אנשי הפלמ"ח בקיבוצים, מחלקה בכל קיבוץ, במשטר משולב של עבודה חקלאית ואימונים (שבא על ביטויו בסמל הפלמ"ח, שתי שיבולים וחרב). שאר הזרמים הקיבוציים הצטרפו לקיבוץ הארצי במרוצת הזמן בתמיכתם בפלמ"ח. בתקופת שיתוף הפעולה עם הבריטים הוקמו במסגרת הפלמ"ח שתי מחלקות לפעולות מיוחדות - "המחלקה הגרמנית" שרוב חבריה יוצאי גרמניה, אשר נועדו להתחזות לגרמנים בפעולות קומנדו בריטיות; ו"המחלקה הבלקנית", שחבריה נועדו לצנוח בשטחי אירופה הכבושים בידי הגרמנים ולארגן פעולות חבלה.

מאז 1944 פסק שיתוף הפעולה עם הבריטים, לאחר שהורחקה הסכנה מגבולות הארץ, והפלמ"ח ירד למחתרת.

בפלמ"ח הושגה רמה גבוהה של אימון הלוחם ושל היחידה הקטנה ללוחמת גרילה, ופותחה הכרת מרחבי הארץ באמצעות מסעות וסיורי מודיעין. רבים מחבריו הוכשרו לתפקידי פיקוד. הנשים התאמנו עם הגברים, ולאיימונים התלוותה פעילות חינוכית ותרבותית. בתקופה זו התגבשה "רוח הפלמ"ח" המיוחדת במינה, שביסודה אחוות לוחמים ("הרעות"), נכונות בלתי מסויגת להתנדב למען העם, ומיזוג עבודה ולחימה. אז נוצר גם ההווי הפלמ"חי שהטביע את חותמו הבולט בחיי התרבות של ישראל בראשית שנות המדינה.

הפלמ"ח היה הגרעין הסדיר של ה"הגנה", וכלל אף מחלקה ימית (פלי"ם) ומחלקת טיס. הוטל עליו מגוון של תפקידים: פעילות בשורות ה"הגנה" וה"מוסד" במבצעי ההעפלה; הקמת היאחזויות (הראשונה שבהן, בית קשת, הוקמה ב-1944) במקומות שבהם היו חיוניות, מרביתן בגליל המזרחי, בשיתוף פעולה עם המוסדות המיישבים; והגנה על יישובי הארץ ועל דרכי התחבורה ביניהם.

בסתיו 1945, כשהחל המאבק לעצמאותה של ישראל, הוקמה "תנועת המרי העברי" כמסגרת לשיתוף פעולה בין אצ"ל, לח"י וה"הגנה", ויצחק שדה התמנה ממלא מקום הרמטכ"ל שלה. יגאל אלון נעשה מפקד הפלמ"ח, ולוחמיו ביצעו את הפעולות הקרביות העיקריות של ה"הגנה", בהן הפריצה למחנה המעצר בעתלית ופגיעה בתחנות חוף, במכ"ם, בסירות משמר ובאוניות גירוש. פעילות הפלמ"ח הגיעה לשיאה בפיצוצם של 10 גשרים (מתוך 11 שתוכנן לפוצץ) בו זמנית בכל גבולות הארץ, ב"ליל הגשרים" (16-17 ביוני 1946).

במבצעי ההעפלה שימשו חברי הפלמ"ח כמפקדי אוניות המעפילים וכקשרים ("גדעונים"), ואף השתתפו בגיוס לארגון ה"הגנה" במחנות המעצר של המעפילים בקפריסין.

כשפרצה מלחמת העצמאות מנה הפלמ"ח כ-2,100 חברים וחברות וכ-1,000 אנשי

מילואים. לצד 1,800 הנוטרים של "משטרת היישובים העבריים", היה זה הכוח הסדיר העיקרי שעמד לרשות מוסדות היישוב. בעוד ה"הגנה" עסקה בהכנת היישובים למלחמה ובהקמת יחידות שדה, עסקו אנשי הפלמ"ח באבטחת שיירות, בפשיטות גמול ובתגבור יישובי הנגב.

במרוצת היחלצותו למשימות המלחמה השתנתה דמותו של הפלמ"ח. בתהליך מואץ נקלטו מגויסים חדשים, בהם אנשי גח"ל, ועד מהרה מנה יותר מ-6,000 חברים (בהם כ-1,000 נשים). מחלקותיו נותקו ממשקי ההכשרה, אוגדו לכוחות ניידים, רוכזו לשם ביצוע מבצעים והסתגלו למעבר ללוחמה סדירה. מחלקת הטיס והפלי"ם שולבו בחילות האוויר והים, והמחלקה הערבית - בחיל המודיעין. עשרת גדודי הפלמ"ח אוגדו בשלוש חטיבות - הראל, יפתח והנגב.

מטה הפלמ"ח פורק בנובמבר 1948, משנקבע כי אין צורך במסגרת פיקודית נפרדת לחטיבותיו. קודם לכן הוקם גוף חדש, נוער חלוצי לוחם (נח"ל), שנועד לקלוט את גרעיני התנועה במתכונת שגובשה בפלמ"ח קודם שפרצה המלחמה. פירוקו של מטה הפלמ"ח עורר פולמוס ציבורי, בשל ההערכה והאהדה שרכש ובשל זיקת מטהו ומרבית מפקדיו הבכירים למפ"ם, יריבתה של מפא"י, שבראשה עמד בן גוריון.

בעיצומה של המלחמה ובסופה יצאו רבים ממשוחררי הפלמ"ח לתגבור יישובים קיימים, בעיקר קיבוצים, וכן הקימו כ-20 יישובים חדשים, רובם באזורי הספר של הארץ. רבים ממפקדי הפלמ"ח עלו בסולם הדרגות בשורות צה"ל, אם כי רבים אחרים פרשו ממנו במחאה על הפירוק. הנסיון שנרכש בפלמ"ח מבחינה צבאית וחברתית תרם תרומה רבה לצה"ל. כאלף מאנשי הפלמ"ח נפלו במלחמת העצמאות.

פינסקר, יהודה לייב

יהודה לייב (ליאו) פינסקר (1821-1891), עו"ד, רופא ומנהיג תנועת "חיבת ציון", יליד פולין. פעל באודסה. היה ממייסדי העיתון היהודי הרוסי "ראזסוויט", ומראשי "חברת מפיצי השכלה".

בעקבות פרעות 1871 באודסה זנח את רעיון ההשתלבות של היהודים ברוסיה, וראה

בהגירה פתרון יחיד לאנטישמיות. לאחר פרעות 1881 ("סופות בנגב") התחזקה דעתו זו, והוא פרסם בעילום שם חוברת - אוטואמנציפציה" שמה (שחרור עצמי) - שבה ניתח את תופעת האנטישמיות, והגיע למסקנה שעל היהודים לשחרר עצמם בדרך של הגירה והתרכזות בארץ משלהם. השפעתה הרבה של החוברת על קוראיה היהודים מייחדת אותה כאחת מאבני הדרך החשובות ביותר בהתפתחות הרעיון הציוני.

עם היווסדן של אגודות "חובבי ציון" ברחבי אירופה (בעיקר ברוסיה), קרא פינסקר לאיחוד כל האגודות במסגרת ארגונית אחת. לשם כך השתתף בהקמת אגודת "זרובבל", וב-6.11.1884 התכנסה ביוזמתו ובסיוע אישים אחרים ועידת קטוביץ. פינסקר נבחר ליו"ר הוועד הפועל של התנועה החדשה, וכיהן בתפקיד זה עד 1889. ב-1890 נבחר לתפקיד יו"ר "הוועד האודסאי", ארגון שאיחד את אגודות "חובבי ציון" וזיכה אותם באישור לפעולה מצד שלטונות רוסיה. על שמו נקראת נחלת יהודה שליד ראשון לציון.

מקורות

מקורות, חברת המים הלאומית של מדינת ישראל. נוסדה ב-1937 ע"י לוי אשכול ופנחס ספיר, בשיתוף פעולה בין הסתדרות העובדים, הסוכנות היהודית וקק"ל. ממפעליה הבולטים: קו המים לנגב (1947), מפעל ירקון-נגב ומוביל המים הארצי. פעילותה הוסדרה בחוק המים (1959) בו נקבע כי החברה הינה רשות המים הארצית בישראל וככזו מופקדת על הפעלת מערכת המים הארצית, פיתוח משק המים והפקת מים. אחראית על אספקת כ-65% מתצרוכת המים בישראל, שאר התצרוכת מסופקת על ידי מערכות מים מקומיות כגון אגודות מים, מושבים וקיבוצים. בחברה כ-2000 עובדים המתפעלים כ-1,600 קידוחים, 3,500 משאבות, 700 תחנות שאיבה וכ-8,500 ק"מ של קווי מים. פועלת כחברה ממשלתית על בסיס עסקי עצמאי בפיקוח רשות החברות הממשלתיות. עיקר הכנסותיה מגיעות ממכירת המים לצרכנים השונים (בעיקר רשויות מקומיות). מלבד תפעולה השוטף של מערכת אספקת המים עוסקת כיום בפיתוח מפעלי התפלה, טיהור שפכים ומפעלי פיתוח נוספים. בשנת 2000 עמד תקציבה על כ-5.6 מיליארד ש"ח. החל משנות התשעים נשקלת מפעם לפעם הפרטת החברה, אך למהלך

כזה יש מתנגדים רבים בקרב עובדי החברה ובגופים שונים במשק הישראלי.

ממשלת אחדות לאומית

ממשלת אחדות לאומית, ממשלה שחברות בה כל הסיעות העיקריות בבית הנבחרים, בניגוד לממשלת קואליציה רגילה, שמספר המפלגות החברות בה מצומצם יותר. ממשלת אחדות מוקמת במצבים חריגים, כגון מצב חירום לאומי (מלחמה או משבר כלכלי), או כאשר אין מצליחים להקים ממשלה בראשות אחד הגושים הפרלמנטריים המתחרים. בבריטניה כיהנה ממשלת אחדות לאומית בשנות מלחמת העולם השנייה.

בישראל קמו ארבע ממשלות כאלה: ממשלת הליכוד הלאומי קמה ערב מלחמת ששת הימים (1967), מחמת מצב החירום, וכיהנה עד 1970, שאז פורקה על רקע תוכנית רוג'רס. שלוש ממשלות האחדות הלאומית קמו בגלל התיקו הפרלמנטרי בין שני הגושים הגדולים, לאחר הבחירות של 1984 (הקואליציה נשארה בעינה עד תום כהונת הכנסת), 1988 (התפרקה במרס 1990) ו-2001 (התפרקה באוקטובר 2002).

יד ושם

יד ושם, רשות הזיכרון הממלכתית לשואה ולגבורה. הוקמה על פי חוק שחקקה הכנסת ב-1953 - חוק זיכרון השואה והגבורה: יד ושם. שמה לקוח מישעיה נו, ה. מטרוסיה: לחקור את אירועי השואה ולתעדם, להנציח את הנספים, לעקוב אחרי פושעי מלחמה נאצים, לפרסם מחקרים, יומנים, זיכרונות וספרים לזכר הקהילות שחרבו. שעריו של מוסד יד ושם, השוכן בהר הזיכרון בדרום מערב ירושלים, נפתחו לקהל ב-1957. במקום, בין השאר, מוזיאון המתאר את אימי השואה, "אוהל יזכור" שבו מתייחדים המבקרים עם זכר שישה מיליון היהודים שנרצחו בשואה, ארכיון המכיל מיליוני דפי תיעוד, מיקרופילמים, ספרים סרטים, תקליטים וחפצים אחרים המתעדים את השואה. כמו כן במקום אולם זיכרון - "אולם השמות" - מצבות הנצחה ללוחמים בנאצים ושדרת עצים שניטעו לכבוד חסידי אומות העולם.

ביום הזיכרון לשואה ולגבורה נערכת ביד ושם עצרת הזיכרון המרכזית. אישים מחוץ לארץ העושים בישראל בביקור רשמי בדרך כלל מבקרים גם ביד ושם.

חיבת ציון

חיבת ציון, תנועה לאומית יהודית שהוקמה ברוסיה לאחר פרעות תרמ"א - "סופות בנגב" (1881) כדי לפעול לשובו של העם היהודי לא"י.

עוד בשנות ה-60 של המאה ה-19 הגו אישים כגון צבי הירש קלישר, יהודה בן שלמה אלקלעי ומשה הס רעיונות בדבר שיבה לציון בפועל, אך הם לא עוררו הד אלא בקרב חוגי המשכילים. פרעות תרמ"א עוררו שאלות בקרב היהודים באשר לעתידם ברוסיה, וברחבי אותה מדינה ואף מחוצה לה הוקמו אגודות של "חובבי ציון", בהן אגודת ביל"ו. ספרו של יהודה לייב פינסקר "אוטואמנציפציה" הציב את הבסיס הרעיוני לתנועה, ובעקבותיו התלכדו האגודות הנפרדות, בהנהגת פינסקר, ליליינבלום ומוהליבר. רבים מחברי חיבת ציון נמנו עם אנשי העלייה הראשונה, שהחלה ב-1882.

ב-6.11.1884 כונסה בעיר קטוביץ שבגבול רוסיה-גרמניה, ביוזמת פינסקר ויליינבלום, ועידת היסוד של התנועה, היא ועידת קטוביץ. בוועידה השתתפו 36 באי כוחן של אגודות התנועה ברוסיה, בגרמניה, ברומניה, בצרפת ובאנגליה. לוועד הפועל נבחרו 18 חברים ונקבע שמקום מושבו יהיה בברלין. ליו"ר הוועד הפועל נבחר פינסקר, וליו"ר כבוד מוהליבר.

הוועידה השנייה של התנועה, ועידת דרוסקניק, כונסה ב-1887. בוועידה התעורר סכסוך בין החילוניים לדתיים על הנהגת התנועה, שהסתיים בפשרה - פינסקר ויליינבלום הוסיפו להנהיג את התנועה, והדתיים קיבלו כמחצית המקומות בהנהגתה. מחלתו הממושכת של פינסקר חוללה משבר בתנועה וגרמה להאטת פעילותה. בשעת משבר זו התפרסם מאמרו של אחד העם "לא זה הדרך", ובו קריאה לחולל שינוי מהפכני בדרכה של התנועה. אחד העם גרס שבמקום לשכנע את יהודי התפוצות בתועלת האישית שבעלייה לא"י, יש להכשיר את הלכבות להבנת הצרכים הלאומיים. רעיונותיו של אחד העם היו הבסיס להקמתה של האגודה החשאית "בני משה".

ב-1889 כונסה בוויילנה הוועידה השלישית של התנועה, וניכרה בה עלייה בכוחם של הדתיים. אברהם גרינברג נבחר לממלא מקומו של פינסקר, ומוהליבר וש' י' פיין - לסגניו. ב-1890 עלה בידי התנועה להשיג משלטונות רוסיה רשיון להקמת "החברה לתמיכת יהודים עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריה ובא"י", רשיון שהיה בו משום הכרה רשמית בחיבת ציון. למן מתן הרשיון פעל ועד התנועה בגלוי, וכונה "הוועד האודסאי". ב-1890 שוב נבחר פינסקר ליו"ר.

באותה שנה התחדשו רדיפות היהודים ברוסיה, ובמרכזן גירוש יהודי מוסקבה, ובעטיין החל הגל השני של העלייה הראשונה. אל העולים הצטרף נציג התנועה זאב טיומקין, שניסה להקים בא"י סוג חדש של התיישבות - מושבות עצמאיות, שלא תהיינה תלויות באפוטרופסותם של נדבנים (כך הוקמו חדרה ורחובות). התנועה סייעה למושבות חקלאיות בא"י שהברון רוטשילד לא תמך בהן. כמו"כ סייעה בהקמת בתי ספר עבריים. עם הקמת ההסתדרות הציונית בהנהגת הרצל (1897), הצטרפו אליה רוב האגודות של חובבי ציון.

חוק השבות

חוק השבות, חוק שהתקבל בכנסת הראשונה ב-1950, ואשר מהווה אבן יסוד בתפישה הציונית, בדבר אופייה היהודי של מדינת ישראל. על פי החוק, לכל יהודי יש זכות לעלות לישראל ולקבל בה מעמד של אזרח.

ניסוח החוק העלה את שאלת ההגדרה של מי נחשב מבחינת החוק ליהודי. ב-1969 נקבע כי "יהודי" לעניין חוק השבות הוא מי שנולד לאם יהודייה או שהתגייר והוא אינו בן דת אחרת. ב-1970 התקבל תיקון לחוק, לפיו הזכות לאזרחות מתוקף חוק השבות חלה גם על ילדיו של יהודי, נכדיו או בני זוג שלו או של ילדיו ונכדיו.

חוק השבות שב ומעורר ויכוחים קשים מעת לעת. יש הרואים בו חוק הנוגד את

הדמוקרטיה הישראלית, שכן נקבעות בו זכויות-יתר ליהודים לעומת אחרים. החוגים הדתיים טוענים לעתים כי הגדרת מיהו יהודי צריכה להיות צרה יותר, ולכלול את ההגבלה כי רק מי שהתגייר "כהלכה" ייחשב ליהודי. בנוסף, הם מתנגדים להכללת בני משפחה שאינם יהודים תחת חוק השבות, שכן הדבר גורם לאזרוח "לא יהודים" בארץ.

התנועה למען ארץ ישראל השלמה

התנועה למען ארץ ישראל השלמה, תנועה שנוסדה בנובמבר 1967, בתגובה לקולות שקראו לנסיגה כמעט כללית של צה"ל מן השטחים שכבש במלחמת ששת הימים. בפברואר 1968 הציע הרב משה לוינגר במועצת התנועה לחדש את היישוב היהודי בחברון, ובפסח תשכ"ט נערך במלון 'פארק' שבחברון סדר ציבורי, שמשותפו נשארו במקום ולימים היו גרעינה של קרית ארבע.

ביוני 1971 קראה התנועה להקמת חזית אחידה למען א"י השלמה, וכשקם הליכוד ביולי 1973 הצטרפה אליו קבוצה מצמרת התנועה, 'תנועת העבודה למען א"י השלמה', ונציגה נבחר מטעמה ברשימת הליכוד לחבר הכנסת ה-8. לקראת הבחירות לכנסת ה-9 התאחדה הסיעה עם 'הסיעה הממלכתית' ועם פורשי 'המרכז החופשי' במסגרת הסיעה 'לעם' בליכוד.

בעקבות הסכמי קמפ דייוויד פרשה התנועה מן הליכוד ויזמה את הקמת 'התחייה'. עם הקמתה של זו נתפרקה התנועה (בינואר 1980), וגם בטאונה 'זאת הארץ' פסק להופיע. ארכיון התנועה הועבר ל'ארכיון אלתרמן' שליד מדרשת א"י בקדומים.

השומר הצעיר

השומר הצעיר, מפלגת פועלים שהוקמה ב-1946 על ידי חברי הקיבוץ הארצי של תנועת השומר הצעיר (שנוסד ב-1927) ו"הליגה הסוציאליסטית" (תנועה עירונית שזוהתה עם השומר הצעיר; נוסדה ב-1936). בתחום המדיני דגלה המפלגה במדינה דו-לאומית בא"י ההיסטורית. היא הצטרפה להסתדרות הציונית. מבחינה חברתית היתה מפלגה מרקסיסטית והאמינה במלחמת מעמדות ובהתיישבות חקלאית. ב-1948 התאחדה עם

"אחדות העבודה - פועלי ציון" והקימה את מפ"ם.

תנועת הנוער "השומר הצעיר" הוקמה באירופה לפני מלחמת העולם הראשונה ובוגריה היו מראשוני העולים בעלייה השלישית. חברי התנועה הקימו לאחר עלותם ארצה קיבוצים, וב-1927 ייסדו את "הקיבוץ הארצי השומר הצעיר". התנועה פעלה הן בישראל והן מחוצה לה. כיוונה האידאולוגי - סוציאליסטי.

הרצל, בנימין זאב

בנימין זאב הרצל (תיאודור, 1860-1904), מייסד התנועה הציונית ונשיאה הראשון של ההסתדרות הציונית העולמית (1897-1904).

יליד בודפשט, בן למשפחה מתבוללת. בהיותו בן 18 עבר לווינה, ואחרי 6 שנות לימוד הוענק לו תואר דוקטור במשפטים. בווינה החל לכתוב סיפורים, מערכונים ומחזות (כמה מהם הוצגו בגרמניה ובאוסטריה); ממחזותיו החשובים: "הגטו החדש" (1895/8) ו"סולון בלודיה" (1904).

שימש כתב ואח"כ עורך של מדור הפליטונים של היומון הווינאי החשוב "נויה פראיה פרסה", וב-1895-1891 היה כתב העיתון בפריס. בזמן שהותו בפריס החלה להעסיקו שאלת מצוקתם של היהודים באירופה, ואחד מהרעיונות שהגה היה שיש לעודד את בני הדור הצעיר להתנצר. במהרה נטש רעיון זה, בעיקר בשל

האנטישמיות שגאתה בעת משפט דרייפוס, שעליו דיווח בהרחבה בעיתונו.

הוא הגיע לכלל מסקנה שיש לנתק את היהודים מאירופה, "בית הגידול" של האנטישמיות, ולהעבירם לטריטוריה משלהם. ב-1896-1895 ניסה להשפיע על שניים מעשירי היהודים, הברונים מוריס דה הירש ואדמונד דה רוטשילד, לתמוך בתוכנית שגיבש: הקמתה של מדינת יהודים שתקלוט את המוני היהודים הסובלים באירופה. המפגשים עם הברונים לא עלו יפה, והרצל החליט לפנות אל הציבור היהודי כדי לקדם את רעיונותיו בדבר הקמתה של מדינת היהודים.

בתחילת 1896 פרסם את "מדינת היהודים", ניסיון לפתרון מודרני של שאלת

היהודים" - חיבור קצר ובו קריאה לרכז את היהודים במדינה עצמאית משלהם - א"י או

ארגנטינה, שכן זה הפתרון היחיד ל"צרת היהודים". הוא עצמו העדיף את א"י, ומאז 1896 ניסה לבוא בדברים עם ראשי השלטון בטורקיה (תחילה עם הווזיר הגדול, ואח"כ עם הסולטן עבדולחמיד ה-2) כדי לקבל מהם בדרך כלשהי (רכישה, זיכיון, צ'רטר ועוד) את א"י.

ב-1897 כינס את הקונגרס הציוני ה-1 בבאזל - התכנסות ראשונה של יהודים שיסודה לאומי חילוני - והקים את התנועה הציונית. בשש השנים הבאות התכנסו בראשותו עוד 5 קונגרסים, על אף התנגדות עזה כמעט מכל העברים; מקצת "חובבי ציון" לא הסתירו את חששם מן התנועה החדשה ומן העומד בראשה; המתבוללים הסתייגו מפעילותו הנמרצת; וחלק נכבד של הרבנים פסלו את "דחיקת הקץ".

כדי להגשים את תוכניתו "לרכוש" את א"י לעם ישראל ע"י הסדר מדיני כלשהו, הרבה הרצל בנסיעות ונפגש עם מלכים, נסיכים, שרים ואף עם האפיפיור. ב-1898 נסע לא"י כדי להיפגש עם שליט גרמניה הקיסר וילהלם ה-2, שבא לשם לביקור. משהתברר להרצל שהטורקים מתנגדים למתן צ'רטר, ניסה למצוא טריטוריות אחרות - קפריסין, סיני (אזור אל-עריש), ולבסוף אוגנדה. ב"קונגרס אוגנדה" (הקונגרס הציוני ה-6; 1903) כמעט התפלגה התנועה הציונית, מה שקירב, בלי ספק, את קצו של הרצל, שסבל זה כבר ממחלת לב. הוא נפטר כעבור שנה.

הרצל הוא אבי הציונות המדינית, שעמדה בניגוד לציונות המעשית של "חובבי ציון"; הוא גרס שבראש ובראשונה יש להשיג זכויות פוליטיות בא"י, ורק אח"כ להתחיל בתהליך ההתיישבות. בגישה המעשית זלזל, ואף תקף את "הסתננותם" של כמה אלפי יהודים לא"י ואת הקמתן של כמה מושבות חקלאיות, בעידודם של חובבי ציון והברון רוטשילד.

את דמותה של המדינה היהודית העתידה לקום תיאר בחיבורו "מדינת היהודים", וביתר פירוט - בספרו האוטופי "אלטנוילנד" ("ארץ ישנה-חדשה"; 1902; ובתרגום לעברית מאת נחום סוקולוב - "תל אביב"). המוטו של הספר, "אם תרצו אין זו אגדה", היה לסיסמת הציונות. חזונו ודמותו עשו רושם עז על היהודים בזמנו; מראהו המלכותי

הגביר את ההערצה שהעריצוהו, ועם מותו הפתאומי היה לאגדה. "רק פעם אחת באלפי שנים, ייולד איש פלאים כזה", כתב עליו דוד גריין (לימים בן-גוריון) בן ה-17, ובמלים אלו ביטא את תחושת הרבים.

חייהם הפרטיים של הרצל ובני משפחתו סבלו לא מעט ממסירותו לחזון הציוני. הרצל עצמו נפטר בשנת 1904 ולא זכה לראות את חלומו מתגשם. אשתו יוליה מתה שלוש שנים אחריו בבית חולים פסיכאטרי. שלושת ילדיו גם הם לא האריכו חיים: טרודה נספתה בשואה, פאולה נפטרה כתוצאה מהתמכרות לסמים והאנס התאבד בקפיצה מגשר. למרות בקשתו המפורשת של הרצל בצוואתו, לא הועלו עצמותיהם של ילדיו ארצה, בין השאר בשל לחץ של אנשי ציבור דתיים. באוגוסט 1949 הועברו עצמותיו של הרצל מווינה ונקברו על פי צוואתו בהר הרצל הנקרא על שמו.

הקונגרס היהודי העולמי

הקונגרס היהודי העולמי, ארגון גג עולמי של קהילות וארגונים יהודיים. נוסד בז'נווה ב-1936. מתאם את פעולות הגופים החברים בו, מעודד חיי תרבות וחברה בקהילות היהודים ומייצג את חבריו לפני גופים מדיניים ובינ"ל בעניינים כלל-יהודיים. עם ראשיו נמנו ס' ש' וייז ונ' גולדמן. פעילותו נפרדת לגמרי מפעילות ההסתדרות הציונית העולמית.

הציונות הדתית

הציונות הדתית, זרם בציונות שראשיתו עוד בימי "חיבת ציון". חבריו וראשיו, שומרי מצוות כולם, עמדו על כך שהתנועה הציונית היתה לא-דתית ברובה, ולפיכך תבעו, כבר בראשיתה של הציונות המדינית, לנתק את נושאי הדת והתרבות מהפעילות הציונית, על מנת שלא לגרום למחלוקות מיותרות העלולות לפלג את התנועה הציונית ולחבל בהשגת מטרותיה המדיניות. חברי הזרם, בהנהגת הרב יצחק יעקב ריינס, טענו כי רק בשמירת המצוות יישמר העם היהודי.

ב-1902 הקימו את "המזרחי", שהיתה המפלגה הראשונה בתנועה הציונית. מאז

שנות ה-20 של המאה ה-20 כוללת הציונות הדתית גם את "הפועל המזרחי", ארגון שהתחיל כהסתדרות פועלים דתיים והתאחד עם "המזרחי" ליצירת המפלגה הדתית-לאומית (המפד"ל), במדינת ישראל ובהסתדרות הציונית העולמית.

בעקבות מלחמת ששת הימים התחוללה תמורה מרחיקת-לכת בהשקפת עולמה של הציונות הדתית. רבים מחבריה ומראשיה ראו את נפילת השטחים המוחזקים לידי ישראל כ"פעמי משיח", וקיבלו על עצמם להתנחל בהם. מאז ואילך בולטים חברי זרם זה בגופים הדוגלים בהתנחלות, כמו גוש אמונים, התנועה למען א"י השלמה וכיו"ב. ישיבת "מרכז הרב" נחשבת למרכז הרעיוני של זרם זה בציונות הדתית, הנוהג לפי משנתו של הרב צ"י קוק.

הצהרת בלפור

הצהרת בלפור, הצהרת תמיכה של ממשלת בריטניה בהקמת בית לאומי יהודי בא"י, שנשלחה במכתב מיום 2 בנובמבר 1917 משר החוץ הבריטי ארתור ג'יימס בלפור אל לורד ליאונל ו' רוטשילד.

הצהרת בלפור היתה ציון דרך בתולדות התנועה הציונית, שכן בפעם הראשונה מאז ייסודה עלה בידה להשיג את תמיכתה של אחת המעצמות הגדולות, ומה גם שמעצמה זו עמדה על סף כיבוש א"י (מידי הטורקים), ולפיכך היה לאל ידה לפעול להקמת ישות יהודית מדינית בא"י. עם זאת, הניסוח המעורפל - "בית לאומי" - וההסתייגויות בהצהרה, בעניין השמירה על זכויות הערבים תושבי הארץ, מצביעים על הקשיים המרובים שעמדו בפני ד"ר חיים וייצמן ועמיתיו בהנהגה הציונית בלונדון, במאמצייהם הממושכים לרכוש את אהדת בריטניה הגדולה, ואף מרמזים על זהירותה של ממשלת בריטניה במחויבותה לתנועה הציונית.

ואכן, משחלפו עשרות שנים מפרסום ההצהרה, ומשנפתחו הארכיונים הבריטיים, האמריקניים והציוניים, התברר עד כמה מורכבים, מסובכים וממושכים היו המגעים שקדמו לפרסומה בנובמבר 1917. בניגוד לדעה המקובלת היו להצהרה אבות אחדים,

וד"ר חיים וייצמן היה אחד הבולטים שבהם. דמות בולטת אחרת היתה דמותו של הרברט סמואל, חבר הקבינט בממשלת אסקווית, שהציע לממשלת בריטניה, בתזכיר שנכתב במרס 1915, לתמוך בהקמת ישות יהודית אוטונומית בא"י שתהיה בשליטת בריטניה - ובכך תסייע בהגנה על תעלת סואץ. תעלה זו, שכונתה "עורק החיים של האימפריה", היתה אינטרס אסטרטגי ממעלה ראשונה של בריטניה. אף על פי כן, יוזמתו של סמואל נתקלה בהתנגדותו של רה"מ אסקווית, וסופה שגוועה.

בו בזמן פעלו בלונדון חיים וייצמן, שכוכבו החל לדרוך בשמי הציונות, ונחום סוקולוב, חבר ההנהלה הציונית; הם החלו במאמץ שיטתי, שנמשך קרוב לשלוש שנים, לרכוש את אהדתם של מעצבי המדיניות ושל דעת הקהל בבריטניה לתמיכה בציונות. מאמצייהם, שנסייעו גם בד"ר משה גסטר, החכם (הרב) של הקהילה הספרדית בלונדון, ובפעילותו של אהרן אהרונסון בראש רשת ניל"י, החל להניב פירות רק בסוף 1916, כאשר ירש דייוויד לויד ג'ורג' את מקומו של אסקווית בראשות ממשלת בריטניה ואתור ג' בלפור נתמנה שר חוץ. ממשלת לויד ג'ורג' ייצגה תפיסה מדינית שונה בתכלית של האינטרסים האימפריאליים והמזרח-תיכוניים של בריטניה, וראתה בשאיפת הציונים ליצור ישות יהודית מדינית בא"י סיוע לאינטרסים של בריטניה. נוסף על כך חתר לויד ג'ורג' לבטל את הסכם סייקס-פיקו (מאי 1916), אשר נקבע בו, בין השאר, שלאחר תבוסת האימפריה העות'מאנית תחולק א"י בין צרפת ובריטניה. עתה שאף לויד ג'ורג' להשיג את שליטת בריטניה בכל א"י, ובכך להבטיח את האגף הצפוני של תעלת סואץ.

בינתיים חלו התפתחויות חשובות במלה"ע ה-1, והן העניקו לווייצמן, לסוקולוב ולחבריהם קלפי מיקוח במשא ומתן המייגע עם משרד החוץ של בריטניה. בשנת 1917 הורע מצבן של בעלות הברית המערביות (בריטניה וצרפת), שניהלו מאז 1914 מערכה עקובה מדם נגד צבאה האדיר של גרמניה. בראשית 1917 פרצה המהפכה הרוסית הראשונה, ובעקבותיה חששה ממשלת בריטניה שרוסיה תנטוש את המלחמה, ואז תעביר גרמניה את צבאה מחזית רוסיה לחזית צרפת ותכריע בכך את גורל המלחמה.

אמנם באפריל 1917 הצטרפה ארה"ב למלחמה לצד בריטניה, אך הבריטים היו מודעים היטב להתנגדות הרבה בקרב קבוצות אתניות שונות בארה"ב (בעיקר אירים וגרמנים) לסייע לבריטים. יתרה מזו, נפוצו ידיעות שהגרמנים תכננו לרכוש את לבם של היהודים בהצהרת תמיכה בציונות.

בשעתה הקשה של בריטניה נתפסה איפוא הצהרת תמיכה של הבריטים בציונות לא רק כמסייעת לאינטרסים האימפריאליים, אלא גם כצעד תעמולתי חשוב, שיגייס את יהודי רוסיה למען תמיכה בהמשך המלחמה בגרמניה ויעורר את יהודי ארה"ב ליתר התלהבות למען מאמץ המלחמה של האמריקאים. פרסום ההצהרה נבע איפוא מנסיבות מיוחדות שנוצרו במלה"ע ה-1, שאותן ניצלו בכישרון רב וייצמן, סוקולוב ועמיתיהם כדי להשיג פריצת דרך זו בתולדות הציונות.

הסוכנות היהודית

הסוכנות היהודית לישראל (לפנים: לארץ ישראל), גוף מנהלי וייצוגי של ההסתדרות הציונית העולמית.

בוועידת סן רמו, שכונסה ב-1920, אישרה מועצת הברית של מדינות ההסכמה (שקדמה לחבר הלאומים), על סמך הצהרת בלפור, את המנדט הבריטי על א"י. בכתב האישור נקבע שכדי לממש את ההבטחות שבהצהרת בלפור בדבר "הבית הלאומי" היהודי בא"י, תוקם "סוכנות יהודית" אשר תיעץ לממשלת פלסטינה (א"י) בנושאי כלכלה וחברה ובנושאים אחרים. עוד נקבע שההסתדרות הציונית העולמית תשמש בתחילה כאותה סוכנות יהודית, אולם היא נתבקשה להרחיב את שורותיה כדי לשמש גוף יציג לעם היהודי. כשהוקמה ההנהלה הציונית העולמית (1920), היתה היא לסוכנות היהודית של כתב המנדט.

בקונגרס הציוני ה-13 (1923) העלה נשיא התנועה הציונית, חיים וייצמן, את ההצעה להרחיב את הסוכנות היהודית ע"י צירוף נציגים של ארגונים יהודיים שאינם חברים בהסתדרות הציונית; בכך קיווה להשיג שלוש מטרות: 1. לרתום לרעיון הציוני את יהדות אמריקה - שברובה לא היתה מאורגנת בתנועה הציונית (בין השאר בגלל

פרישת ברנדייס מפעילות בהסתדרות הציונית, בעקבות הפולמוס בינו לבין וייצמן בועידת לונדון [1920] - בלא לחייבה להיות חברה בהסתדרות זו. 2. לגייס עוד ממון למימוש המפעל הציוני בא"י. 3. לחזק את מעמדה של הסוכנות היהודית בעיני ממשלת פלסטינה (א"י) הבריטית, ברוח כתב המנדט.

להצעתו של וייצמן קמו מתנגדים רבים, שחששו מטשטוש אופייה הציוני של הסוכנות היהודית "אם יופקד גורלנו בידי זרים" ש"אין להם היסוד האירציונלי שיש בעבודתנו, ושאי אפשר בלעדיו" ("הארץ", 14.2.1924). בקונגרס ה-16 (1929), לאחר מאבק של שש שנים, אושרה ההצעה להרחיב את הסוכנות היהודית ע"י צירוף נציגים של ארגונים לא-ציוניים. למחרת פיזרו של הקונגרס (11.8.1929) התכנסה המועצה המכוננת של הסוכנות המורחבת; אחד המשתתפים היה אלברט איישנטיין.

עפ"י חוקת הסוכנות היהודית ממנה ההסתדרות הציונית מחצית מ-224 חברי המועצה של הסוכנות היהודית, ואת המחצית האחרת ממנים הארגונים שמחוץ לתנועה הציונית; הוא הדין בהנהלת הסוכנות. נשיא ההסתדרות הציונית משמש נשיא הסוכנות. שלטונות המנדט הבריטי בא"י וממשלת בריטניה הכירו בסוכנות המורחבת כנציגת העם היהודי בשאלות הנוגעות לא"י. נציגיה ישבו גם בוועדת המנדטים של חבר הלאומים, שהחליף את מועצת הברית של מדינות ההסכמה. לימים, אחרי מותם של לורד מלצ'ט, מראשי יהדות בריטניה, ולואי מרשל, מראשי יהדות ארה"ב, חדלו נציגי הארגונים הלא-ציוניים מהשתתפות פעילה בסוכנות, ובעצם מילאה ההנהלה הציונית בא"י את תפקיד הסוכנות.

היו"ר הראשון של הסוכנות המורחבת היה פליקס ורבורג מארה"ב, אך עד מהרה הועבר התפקיד ליו"ר המחלקה המדינית, פרדריק קיש, ששימש יו"ר בפועל של ההנהלה הציונית בארץ. לאחר פרישתו (1931) כיהן בתפקיד חיים ארלוזורוב, ולמן הירצחו של ארלוזורוב ועד 1935 - ארתור רופין. ב-1935 נבחר דוד בן-גוריון ליו"ר ההנהלה הציונית בא"י וליו"ר הנהלת הסוכנות, ובתפקיד זה שימש עד שהיה לראש ממשלת ישראל (1948).

הסוכנות היתה הזרוע המבצעת של ההנהלה הציונית העולמית (שמושבה בלונדון) בתחומי העלייה והקליטה, ההתיישבות וביטחון היישוב, ובתיאום עם הוועד הלאומי, שימשה כהנהגתה של "המדינה שבדרך". באפריל 1947 הקימו הנהלת הסוכנות והוועד הלאומי את מועצת העם, שלאחר הכרזת העצמאות נעשתה מועצת המדינה הזמנית. לאחר הקמת המדינה בוטלו מחלקות שונות של הסוכנות שהקבילו למשרדי הממשלה, ומאז היא ממקדת את פעילותה בישראל בקליטת עולים ובהרחבת ההתיישבות, וכן בחינוך ובגיוס כספים בגולה, בעיקר באמצעות קרן היסוד והמגבית היהודית המאוחדת. לאחר מלחמת ששת הימים והקונגרס הציוני ה-27 שוב צורפו לסוכנות ארגונים לא-ציוניים, וביוני 1971 הוקמה מחדש בירושלים הסוכנות היהודית המורחבת. לצד הנהלת הסוכנות פועל "המוסד לתיאום", המשותף לה ולממשלת ישראל ומתאם בין שני גורמים אלה.

המגבית היהודית המאוחדת

המגבית היהודית המאוחדת, המגבית היהודית העיקרית בארה"ב. נוסדה ב-1939. חבריה מתרימים את יהודי אמריקה למען מפעלי עלייה, קליטה ופיתוח המשק בישראל; חלק מהכספים מועברים לצורכי סיוע ליהודי ארה"ב וקהילות יהודיות במצוקה מן העולם. כן שמה המגבית דגש על חיזוק המורשת היהודית והקשר בין יהודים ברחבי העולם.

היהדות הרפורמית

היהדות הרפורמית, זרם ביהדות. תחילתה של הרפורמה בגרמניה בראשית המאה ה-19, על רקע האמנציפציה, ההשכלה והנטייה החזקה להתבוללות שניכרה ביהדות גרמניה באותה עת. חשיבות מיוחדת נודעה להשקפות שביטא משה מנדלסון. היהדות

האורתודוקסית נתפסה בעיני רבים כלא-מתאימה לדרישות התקופה, ושמרנותה נחשבה בעיניהם הגורם העיקרי להתבוללות. לכן שאפה הרפורמה לקרב את המוני היהודים ליהדות בסגנון חדש: שימוש בשפה הגרמנית בבית הכנסת, ישיבה משותפת של גברים ונשים, מוסיקה וכיו"ב. תחילה התנהלו התפילות בנוסח החדש בבתים פרטיים, אך ב-1818 הוקם בהמבורג בית הכנסת הראשון שהלך בדרכי הרפורמה - ה"טמפל" (Temple).

המתקנים הראשונים לא התכוונו לנתק את עצמם ממסורת היהדות, ואף חיפשו תימוכין למעשיהם בתלמוד ובפוסקים. אבל כבר בראשית דרכה של התנועה הוגדרו עיקרי אמונה חדשים, ונוסח התפילה תוקן על פיהם. כך, למשל, נמחקו האזכורים של חידוש בית המקדש ועבודת הקורבנות ובוטלו התפילות לשיבת ציון. הרוח החיה מאחורי רפורמות אלה היה אברהם גייגר. רבנים רפורמיים כינסו ועידות רבות, ובהן התירו איסורים שונים בהלכה. היו פלגים שאף ניסו לבטל את ברית המילה, או להעביר את השבתון ליום א'.

תנועת הרפורמה התפשטה בכל ארצות מערב אירופה ומרכזה, ואף בכמה מקומות ברוסיה ובפולין, כנגד התנגדותם העזה של האורתודוקסים, שאף הסתייעו בשלטונות בכמה מקרים.

בארה"ב התחזקה התנועה בסוף המאה ה-19 בעקבות גל ההגירה מגרמניה, וב"מצע פיטסברג" מ-1885 הכריזו הרבנים הרפורמיים שאין הם רואים ביהודים עם, אלא קהילה דתית, וכי אין הם מייחלים לשיבת ציון. בנוסף התירו הסמכת נשים לרבנות. כללית, הרבנים הרפורמיים ראו כמצוות מחייבות רק את אלה שיש בהן משום בשורה אוניברסלית דתית, ודחו את המצוות הריטואליות. יש לציין עם זאת כי יש ביהדות הרפורמית גוונים רבים, שונים זה מזה במידת קרבתם להלכה המסורתית.

המנהיגות הרפורמית (חוץ ממעטים, כמו אבא הלל סילבר) נקטה עמדה אנטי-ציונית קיצונית. אך עם קום מדינת ישראל נחלשה התנגדות התנועה לציונות, ורוב הקהילות הרפורמיות תמכו ותומכות עד היום בקיומה של ישראל.

המוסד המרכזי של התנועה בארה"ב הוא היברו יוניון קולג', ולו סניפים בכמה ערים בארה"ב ובישראל. באיגוד הרבנים הרפורמיים (Central Conference of American Rabbis) חברים כ-900 רבנים, ובאיחוד ליהדות מתקדמת באמריקה (Union of American Hebrew Congregations) - כ-850 קהילות. האיחוד העולמי של היהדות המתקדמת (World Union for Progressive Judaism) מונה כ-1.5 חברים רשומים בלמעלה מ-1,200 קהילות בכארבעים ארצות.

בארץ ידועה היהדות הרפורמית בשם "התנועה ליהדות מתקדמת בישראל", ומסונפים אליה 17 בתי כנסת. התנועה הקימה שני קיבוצים, יהל ולוטן שבערבה, ואת מצפה הר חלוץ בגליל. הרבנות הראשית בישראל אינה מכירה בגיור או בגירושין הנערכים בידי רבנים רפורמיים, ואינה מתירה להם לערוך טקסי נישואין בישראל.

ההסתדרות הציונית העולמית

ההסתדרות הציונית העולמית, ארגון שהוקם ב-1897 ביוזמת בנימין זאב הרצל, יוזם הקונגרס הציוני הראשון. מטרתו, כפי שהוגדרה ב"תוכנית באזל", היא להגשים את הרעיון הציוני, וביתר פירוט, "להקים לעם ישראל בית-מולדת בארץ ישראל". בתחילה פעלה ההסתדרות הציונית להכרת אומות העולם ברעיון הציוני ולביסוס ההתיישבות בא"י. לצורך זה הקימה מכשירים פיננסיים, כמו אוצר התיישבות היהודים והקרן הקיימת לישראל. בימי מלחה"ע הראשונה הקימה ההסתדרות הציונית משרד קישור בקופנהגן, שכן דנמרק היתה נייטרלית, אולם פעילותה היתה כמעט משותקת בשנים אלה.

בעקבות הצהרת בלפור (1917) הקימה ההסתדרות הציונית את הסוכנות היהודית לא"י כזרוע המתאמת בינה לבין שלטונות המנדט. ב-1920 הקימה את קרן היסוד, לגיוס כספים למפעל ההתיישבות, וחברה את חיים וייצמן לעמוד בראשה. ב-1933, על רקע חילוקי דעות בשאלות שונות ובראשן היחס לממשלת המנדט, פרשו הסייעות הרוויזיוניסטיות בהנהגת זאב ז'בוטינסקי מההסתדרות הציונית והקימו את ההסתדרות

הציונית החדשה. ב-1946 שבו הרוויזיוניסטים והצטרפו.

לאחר קום המדינה התכנס הקונגרס הציוני הכ"ג בירושלים, וקיבל את "תוכנית ירושלים" הראשונה, שדגלה בביצור מדינת ישראל ובקיבוץ גלויות. ב-1952 קיבלה הכנסת חוק שהעניק להסתדרות הציונית מעמד מיוחד ביחס למוסדות המדינה, ובכפוף לחוק זה פועלת ההסתדרות הציונית כאחד הגורמים המיישבים, ותורמת גם לקליטת עלייה, לחינוך ולתחומים אחרים.

הגוף הריבוני של ההסתדרות הציונית הוא הקונגרס הציוני, שחבריו נבחרים ע"י הפדרציות הציוניות בתפוצות וע"י המפלגות הציוניות בישראל לפי ייצוגן בכנסת. לקונגרס כפיפים שני גופים, הוועד הפועל הציוני המתכנס מדי שנה, וההנהלה הציונית הכפופה לו. גוף אחרון זה הוא העוסק בפועל בניהול ענייני התנועה. במסגרת ההנהלה פועלות ועדות שונות האחראיות לתחומי הפעולה המרובים של ההסתדרות הציונית.

הג'וינט

ג'וינט, (ועדה אמריקאית מאוחדת לחלוקה) ארגון צדקה יהודי אמריקאי. נוסד ב-1914 בניו יורק מתוך איחודם של 3 ארגונים יהודים שסייעו ליהודים באירופה. במלחמת העולם הראשונה ולאחריה עסק הארגון בהגשת עזרה (בעיקר פיננסית) לפליטים יהודים באירופה וא". אחרי המלחמה הקים גופים שעסקו בשיקום יהודים באירופה, בהלוואות לבעלי-מלאכה ובעלי עסקים זעירים, בהקמת רשתות של בתי"ס לחינוך מקצועי ובסעד. הארגון עזר רבות גם במהלך מלחמת העולם השנייה ולאחריה. במימונו הוקמו מפעלי צדקה וחינוך רבים במדינת ישראל.

אלקלעי, יהודה בן שלמה חי

יהודה בן שלמה חי אלקלעי (1798-1878), רב ספרדי, ממבשרי התנועה חיבת ציון. נולד בבסרביה וב-1874 עלה לא".

היה רב בבלגרד וחיבר שם ספר ללימוד העברית בשפת לדינו ("דרכי נועם"; 1839). כבר בהקדמה לספרו זה רמז על הצורך להחיש את הגאולה, וכעבור שנה חזר על רעיונו

בספרו "שלום ירושלים". לאחר "פרשת דמשק" בשנת 1840 התווה קווים ותוכנית לשיבת ציון ב"קונטרס מנחת יהודה" (1843), שנכתב בעברית.

בעידודו של משה מונטיפיורי יצא ב-1851 לצרפת, לגרמניה ולבריטניה כדי לעשות נפשות לרעיונותיו. תמך בחברת "כל ישראל חברים", שהוקמה ב-1860, וראה בה את ראשית הגשמת שאיפותיו.

ביקר בארץ ב-1871 והקים בירושלים את "חברת כל ישראל חברים לישוב א"י", אך היא לא האריכה ימים. יצא שוב לגולה בגלל התנגדותם של מנהיגי היישוב הישן לדעותיו.

ב-1874 חזר לארץ והתיישב ביפו, ואח"כ עבר לירושלים. על שמו העירה אור יהודה.

אחד העם

אחד העם (1856-1927), כינויו הספרותי של אשר צבי גינצבורג, הוגה דעות ציוני ופובליציסט יליד רוסיה. מהדמויות הבולטות בגיבוש הרעיון הציוני.

את ראשית פרסומו קנה בזכות מאמרו "לא זה הדרך", שהופיע ב"המליץ" ב-1889 (המאמר הראשון שעליו חתם בשם "אחד העם"). במאמר שלל את דרכם של "חובבי ציון", דהיינו עבודה מעשית-פילנתרופית בא"י, וטען שתחילה יש להכשיר את הלבבות בגולה לקראת ההתיישבות. לשם הגשמת מטרה זו הוקם ב-1890 הארגון "בני משה", שפעל בהשראתו של אחד העם.

התנגד לציונות המדינית של הרצל והדגיש את חשיבות התחייה הרוחנית של עם ישראל. תורתו הציונית-לאומית הטעימה את הצורך בתחייה תרבותית-מוסרית, הקודמת לריכוז לאומי בא"י; בארץ יקום מרכז רוחני, והוא ישפיע גם על חיי היהודים בגולה. עם זאת, קרא גם להגנה עצמית של היהודים בגולה.

לאחד העם נודעה השפעה רבה בתחום הספרות העברית. כעורכו של כתב העת "השילוח" (1896-1902), שאותו ייסד, ובמאמריו הפובליציסטיים, הפולמוסיים ברובם, הטביע את חותמו על הסופרים בני דורו ועל רבבות קוראים. ביקר כמה פעמים בא"י

ופרסם את רשמיו (בד"כ ברוח ביקורתית) על ניהול המושבות, על האפוטרופסות של פקידות הברון, על התפתחות החינוך ועוד. בביקורו האחרון, לפני מלחמת העולם הראשונה, גברה האופטימיות שלו באשר לעתידו של המפעל הציוני בארץ. ב-1922 השתקע בת"א, ובשנותיו האחרונות היה מעורב בחיי הספרות ובענייני הציבור בעיר.

[العودة إلى الصفحة الرئيسية](#)